

програма поведінки (хлопчик повинен займатися спортом, уміти налаштуватися на добрий настрій, не втрачаючи чоловічої гідності; дівчинка повинна бути жіночною, доброю, уважною, займатися фізичними вправами, щоб бути стрункою, гнучкою).

Особливістю цих занять має бути повна відсутність оцінної системи контролю за знаннями. Основна наша задача — залучення дітей до занять фізичними вправами через використання різноманітних засобів для підвищення інтересу до фізичної культури, пробудження позитивних емоцій і т. д. Діти повинні приходити на заняття з очікуванням чогось корисного для них і цікавого. Організація такого заняття вимагає від вчителя володіння не тільки матеріалом з фізичного виховання молодших школярів, а й інформацією про ЗСЖ людини.

Подальші дослідження дадуть змогу на практиці застосовувати інноваційні технології у навчанні, а саме — роздільне навчання хлопчиків і дівчат на уроках фізичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздовски З. Спортивная активность женщин Польши // Теория и практика физической культуры. — 1999. — № 6. — С.8–11.
2. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. — СПб.: Питер, 2003. — 544 с.
3. Еделева Е. Г. Отношение учащихся разного возраста к учебному предмету и урокам физической культуры в школе: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. — Л., 1989.
4. Рипа М. Д. Некоторые социальные факторы формирования физкультурных и спортивных интересов // Теория и практика физической культуры. — 1971. — №1. — С. 48–50.
5. Ледовская Н.М. Двигательная активность человека и гипокинезия. — Новосибирск, 1972. — С. 22.
6. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студентов вузов. — М.: Академия, 2003. — 456 с.
7. Сидоров Е. А. Возрастно-половые особенности проявления школьниками двигательной активности на уроках физической культуры и её связь с учебно-поведенческими характеристиками // Психофизиологические особенности учебной и спортивной деятельности. — Л., 1984. — С. 114–129.
8. Соковня-Семенова И. И. Основы здорового образа жизни и первая медицинская помощь. — М.: Академия, 2000. — 208 с.

Галина ПАНЧЕНКО

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ФІЗИЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ 6–7 РОКІВ

Наведені результати, які доводять про позитивний вплив спеціалізованих фізичних вправ на розвиток інтелектуальної сфери дітей 6-7 років.

Зростаючі обсяги навчальних навантажень пред'являють надзвичайно високі вимоги до інтелектуальної сфери дітей, які починають шкільне навчання. Це пояснюється тим, що в останні десятиріччя розвиток систем дошкільної, шкільної та вищої освіти характеризується зростаючим обсягом і темпами інтенсифікації процесу навчання. Навчальні програми переважним напрямком визначають збільшення обсягів інформації, ускладнення навчального матеріалу, а також інтенсифікацію та зростання рівня освіти.

В. Нагорний вказує, що, коли гіподинамія поєднується із систематичним розумовим та емоційним напруженням, розвиваються різноманітні захворювання та знижується розумова працездатність. Систематичне перенавантаження нервової системи і недостатня тренуваність інших систем організму (серцево-судинної, дихальної) призводять до порушень у роботі головного мозку, внаслідок чого погіршується центральнонервова регуляція серцево-судинної і інших систем організму, що загалом негативно позначається на центральній нервовій системі [5].

В Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що фізичне виховання є невід'ємною складовою освіти, яка покликана забезпечувати можливість набуття кожною людиною необхідних науково обґрунтованих знань про методики досягнення високої працездатності і

тривалої творчої активності, що сприятиме найповнішому розкриттю потенційних можливостей людини [3].

Традиційно завданнями фізичного виховання вважається навчання руховим діям і розвиток рухових якостей. Ми вважаємо, що можливості фізичного виховання можна розширити, розвиваючи інтелект та підвищуючи розумову працездатність дітей.

Численні літературні джерела стверджують, що руховий аналізатор є домінуючим серед інших систем організму людини, оскільки має багаті зв'язки з усіма структурами центральної нервової системи і приймають участь в їх діяльності.

І. Сеченов вперше вказав на те, що всі подразники мають змішану природу: до подразника, який адекватний для ока, вуха, шкіри і т. д., обов'язково домішується “м'язове відчуття”. “Можна дивитися, не слухаючи, або слухати, не дивлячись; можна нюхати, не слухаючи і не дивлячись, але не можна ні дивитися, ні, слухати, ні нюхати без руху”, — писав вчений [4].

Роль руху як фактора підкріплення вивчали М. Кольцова і М. Томке. Підкріплення — це потоки пропріорецептивних імпульсів при виконанні рухового акту. На всіх етапах розвитку дитини рухи є постійним, фізіологічно дуже сильним фактором підкріплення. Подразнення будь-якої модальності супроводжується включенням кінетичного компонента, і тому всі стимули мають змішаний характер: вони є зорово-руховими, слухо-руховими і т. д. Отже, будь-яке підкріплення містить руховий компонент.

Крім цього, М. Кольцова вказує, що залежно від того, наскільки складні і диференційовані рухи здійснює той чи інший м'яз, його проекція займає більше або менше місця. Виявляється, наприклад, що мілкі м'язи кожної фаланги всіх пальців руки мають окреме представництво в передній центральній закрутці, тоді як великі м'язові групи ніг і тулуба представлені сумарно [4].

Г. Доман підкреслює, що неможливо розвивати дитячу здібність рухатися без того, щоб тією чи іншою мірою не розвивати зорові, мануальні, слухові, тактильні і мовні навички. Мозок росте і розвивається винятково завдяки його використанню. Чим частіше використовуються сенсорні і рухові закінчення мозку в певний період часу, тим більший об'єм займає мозок в процесі свого росту. В цьому разі ріст мозку нічим не відрізняється від росту м'язової маси. Рух — це фундамент для всіх інших здібностей людини. Зв'язок між мобільністю й інтелектом особливо важливий в ранньому дитинстві [2].

В. Нагорний наголошує, що принципово важливою умовою для нормального існування всіх органів і систем організму, в тому числі головного мозку, є висока працездатність серця і стан судинної системи, якою кров поступає до мозку і відтікає від нього [5].

Отже, використовувати фізичне виховання не лише для тілесного, а й інтелектуального розвитку є всі передумови.

Завдання дослідження:

- вивчити теоретичні передумови розвитку інтелекту за допомогою фізичних вправ;
- виявити спеціалізовані засоби фізичного виховання, які позитивно впливають на розвиток інтелектуальних здібностей;
- перевірити дієвість спеціалізованих вправ на розвиток інтелекту дітей 6–7 років.

Дослідження проводилось з учнями ЗОШ № 18 м. Кіровограда. Для участі в ньому були підібрані діти основної і підготовчої медичних груп здоров'я віком 6–7 років. Кількість учнів дослідної і контрольної груп становила по 15 осіб (8 хлопчиків і 7 дівчаток).

На заняттях використовувалися вправи, які засновані на безпосередньому впливі на судинну систему мозку: пальцеві вправи і рухові завдання для покращення пам'яті й уваги; вправи для зняття втоми очей, рук; спеціалізовані ігри на розвиток мислення.

В роботі були використані наступні методи: аналіз науково-методичної літератури, анкетування (опитано 15 вчителів фізичної культури м. Кіровограда), тести для визначення інтелектуальних здібностей та розумової працездатності: “малюнок людини”, спрямований на інтегральне оцінювання інтелектуальних і сенсомоторних здібностей; визначення комбінаторного мислення, сприймання та оперативної пам'яті [2].

Аналіз анкетування свідчить, що всі опитані визнають зв'язок між фізичними вправами та інтелектуальною сферою дітей та обґрунтовують це тим, що учні на уроках поповнюють свої

знання інформацією, а також вирішують рухові завдання. Однак ніхто не вказав одним із завдань фізичного виховання формування інтелекту за допомогою фізичних вправ.

На початку і в кінці педагогічного експерименту, відповідно вересень 2005 р. і травень 2006 р., були зроблені зрізи інтелектуальних здібностей.

У контрольній групі порівняльний аналіз обох зрізів показує, що позитивні зрушення відбулися в двох тестах, але мали недостовірний характер. Так, у тесті на інтегральне оцінювання інтелектуальних і сенсомоторних здібностей покращення показників сягало 11,1% (при $t = 1,82$; $p > 0,05$); в тесті на оперативну пам'ять відбулося зрушення на 19,3% (при $t = 1,69$; $p > 0,05$). У двох інших тестах відзначається відсутність до зростання, а в тесті на комбінаторне мислення відбулося погіршення показників на 5,6% (при $t = 0,07$, $p > 0,05$).

Динаміка і характер показників зрізів експериментальної групи були іншими. Так, у тесті на інтегральне оцінювання інтелектуальних і сенсомоторних здібностей зрушення мали достовірний і суттєвий характер при загальній тенденції зростання показників на 13,9% (при $t = 2,27$; $p < 0,05$). Найбільші позитивні зрушення досягнуті в тесті на визначення оперативної пам'яті і складають 29,6% (при $t = 2,26$; $p < 0,05$). Недостовірне зрушення спостерігається в тесті на комбінаторне мислення, де показник зріс на 12,5% (при $t = 1,67$; $p > 0,05$), а також в тесті на сприймання, де показник збільшився на 5,9% (при $t = 1,1$; $p > 0,05$).

Таким чином, у контрольній групі констатуємо неоднозначний характер змін в інтелектуальній сфері дітей, що може бути пояснено втомою дітей внаслідок інтенсивних розумових навчальних навантажень [6].

Щодо експериментальної групи, то отримані результати свідчать про позитивний вплив спеціалізованих фізичних вправ на інтелектуальну сферу дітей 6–7 років, особливо на пам'ять.

Таблиця 1

Показники і інтелектуальної сфери дітей 6–7 років на початку і в кінці формуального педагогічного експерименту ($M \pm t$)

Етапи дослідження	Досліджувана група	Батарея тестів, бали				Інтегральний показник бали
		Оцінка інтелектуальної зрілості	Комбінаторне мислення	Сприймання	Оперативне мислення	
Початок експерименту (вересень)	Контрольна група n=15	3,6±0,16	3,6±0,23	3,2±0,23	5,7±0,46	15±0,62
	Дослідна група n=15	3,6±0,16	3,2±0,23	3,4±0,16	5,4±0,54	15,4±0,62
Кінець експерименту (травень)	Контрольна група n=15	4,0±0,16	3,4±0,06	3,2±0,15	6,8±0,46	17±0,62
	Дослідна група n=15	4,1±0,16	3,6±0,04	3,6±0,08	7,0±0,46	16,1±0,69

Аналіз анатоμο-фізіологічних передумов дозволяє стверджувати, що самий природний еволюційний шлях удосконалення дитячого інтелекту — це системно організовані рухи (тобто вправи).

У дослідженні були виокремлені спеціалізовані засоби фізичного виховання, які позитивно впливають на розвиток інтелектуальних здібностей, а саме: вправи, які засновані на безпосередньому впливі на судинну систему мозку; пальцеві вправи і рухові завдання для покращення пам'яті й уваги; вправи для зняття втоми очей, рук; спеціалізовані ігри на розвиток мислення.

Проведені зрізи показників інтелектуальної сфери дітей 6–7 років на початку і в кінці формуального експерименту вказують на позитивну статистично значущу динаміку результатів дітей дослідної групи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барташнікова І. А., Барташніков О. І. Як визначити рівень розумового розвитку дитини? Діагностика готовності дітей до навчання в школі: Тести для дітей 5–7 років. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 1998. — 84 с.
2. Доман Г. Д., Хаги Б. Как сделать ребенка физически совершенным / Пер. с англ. — М.: Аквариум, 1999. — 336 с.
3. Збірник державних документів, що регламентують роботу закладів освіти України / Упоряд. д-р пед. наук, С. Г. Мельничук. — Кіровоград, 2004 — 185 с.
4. Кольцова М. М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка. — М.: Педагогика, 1973. — 144 с.
5. Нагорный В. Э. Мысль и движение. — М., Советская. Россия, 1969. — 124 с.

Богдан ШИЯН, Галина МАКСИМІВ

**ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ГРИ В БАСКЕТБОЛ УЧНІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ**

Стаття присвячена розробці технології концентрованого навчання гри в баскетбол учнів з урахуванням їх сприятливого віку для початку занять баскетболом. У роботі наведено технологічні схеми, на основі яких розроблено технології навчання прийомів гри в баскетбол та самостійної роботи з їх опанування, тактичної та ігрової підготовки.

Одним з ефективних засобів фізичного виховання учнів є баскетбол. Завдяки різноманітності й доступності його вправ, всебічному впливу на організм та оздоровчій спрямованості багатьох вчителів фізичної культури і школярів з-поміж різних спортивних ігор надають перевагу вивченню навчального матеріалу з баскетболу [2; 7; 9; 13; 16].

Серед фахівців з баскетболу немає єдиної думки щодо визначення сприятливого віку для початку занять. Одні рекомендують починати вивчати прийоми цієї в дошкільних навчальних закладах [1; 4; 6] або із 7–9 років [3; 14; 17]. Інші фахівці рекомендують починати вивчення баскетболу з 11–12 [5; 10; 11; 15], а то й з 13–15 років [12].

Така палітра поглядів учених позначилась і на змісті шкільних навчальних програм, які рекомендували вивчати прийоми гри в баскетбол з 5-го (1988 р., 1993 р.), а пізніше (1998 р., 2001 р.) — з 2-го класу.

Для підвищення ефективності вивчення прийомів баскетболу та гри загалом необхідна відповідна система, яка би через цілісну рухову діяльність забезпечувала мотивацію учнів; передбачала чітке визначення завдань і змісту навчання, засобів розвитку фізичних якостей та засвоєння технічних прийомів. Вирішити ці проблеми покликана технологія навчання.

У працях фахівців з баскетболу висвітлено питання історії, техніки і тактики цієї гри, досліджено методику спортивного тренування, організацію і проведення змагань. Водночас технологія навчання гри в баскетбол учнів загальноосвітньої школи (ЗОШ) не була предметом дослідження.

Отже, актуальність дослідження зумовлена, з одного боку, цінністю баскетболу як засобу фізичного виховання учня, з іншого — відсутністю теоретично обґрунтованої, ефективної технології навчання гри в баскетбол учнів ЗОШ.

Зважаючи на викладене, ми поставили собі за **мету** розробити науково-обґрунтовану технологію концентрованого навчання учнів гри в баскетбол та експериментально перевірити її ефективність.

Відповідно до мети визначено завдання дослідження:

- 1) уточнити найбільш сприятливий вік початку занять баскетболом учнів ЗОШ та обґрунтувати технологію концентрованого навчання учнів цієї гри;
- 2) розробити технологічні схеми формування мікротехнологій навчання прийомів гри в баскетбол і самостійної роботи з їхнього опанування та мезотехнології ігрової і тактичної підготовки;
- 3) розробити систему оцінювання рівня володіння учнями загальноосвітньої школи прийомами гри та грою в баскетбол загалом;